

กลลวงในงบการเงิน

คุณมนต์ชัย ตั้งสถาพรพงษ์
วิทยาการอาสาของสถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุน

“งบการเงิน” เป็นรายงานทางบัญชีที่แสดงฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานของบริษัท การเปลี่ยนแปลงของเงินสดและส่วนของผู้ถือหุ้นในรอบปีบัญชีที่ผ่านมา ซึ่งโดยทั่วไปเรานิยมใช้งบการเงินในการตัดสินใจทางด้านการเงินตลอดจนเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจลงทุน อย่างไรก็ตาม ผลประกอบการที่ดีในงบการเงินของแต่ละบริษัท มิได้หมายความว่าฐานะทางการเงินของบริษัทนั้นๆ ดีจริงเสมอไป เนื่องจากปัจจุบันการบันทึกรายการบัญชีเริ่มมีความซับซ้อนขึ้น ความไม่รู้หรือความงมงายที่จะสร้างความเชื่อหลงทางทางบัญชี เพื่อปิดเบี่ยงรายงานผลประกอบการและฐานะการเงินของบริษัท สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้

ดังนั้น การเรียนรู้กลลวงหรือกลอุบายต่างๆ ทางบัญชีในงบการเงิน จึงเป็นเรื่องที่ผู้ลงทุนควรให้ความสำคัญและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างยิ่ง เนื่องจากการเข้าใจเรื่องนี้ดีพอ จะเป็นภูมิคุ้มกันความเข้าใจผิดในการดำเนินงานของบริษัท อีกทั้งยังช่วยให้ผู้ลงทุนสามารถประเมินความถูกต้องของข้อมูลทางการเงินของบริษัทซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจลงทุนได้อีกด้วย

ก่อนอื่นเรามาทำความรู้จักกับคำว่า “กลลวงในงบการเงิน” กันก่อน คำๆ นี้มีที่มาจากภาษาอังกฤษว่า “Financial Shenanigan” ซึ่งหมายถึง การใช้กลวิธีในทางบัญชีโดยการทำหรือละเว้นการกระทำเพื่อจงใจให้ผลการดำเนินงานของบริษัทเป็นไปตามที่ต้องการ โดยตำราของ Dr.Howard M. Schilit แบ่งกลลวงในงบการเงินออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่

วิธีที่ 1 เร่งการรับรู้รายได้ในงบการเงิน

วิธีนี้มีรูปแบบค่อนข้างหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น บริษัทน้ำอัดลมแห่งหนึ่งทำสัญญากับบริษัทจดทะเบียนแห่งหนึ่ง เพื่อให้ผูกขาดขายน้ำอัดลมยี่ห้อดังกล่าวในร้านอาหารของบริษัทจดทะเบียนแห่งนี้เป็นเวลา 5 ปี โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงิน สมมุติว่าเป็น 50 ล้านบาท ซึ่งตามมาตราฐานบัญชีการจับคู่รายได้ค่าใช้จ่าย เกณฑ์การรับรู้รายได้จากเงินสนับสนุนดังกล่าวจะต้องทยอยรับรู้รายได้ตลอดอายุสัญญาที่ได้รับประโยชน์ 5 ปี คือ รับรู้รายได้ปีละ 10 ล้านบาท แต่บริษัทดังกล่าวรับรู้เป็นรายได้ 50 ล้านบาทครั้งเดียวในปีนั้น ทำให้ผู้ลงทุนเกิดการเข้าใจผิดในรายได้ของบริษัทซึ่งกลายเป็นว่าผลกำไรจากผลประกอบการสูงเกินกว่าที่ควรจะเป็นในแต่ละปี

อีกตัวอย่างหนึ่งของการเร่งการรับรู้รายได้ เช่น งบการเงินของบริษัทพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ บริษัทหนึ่ง มีการรับรู้รายได้เมื่อโอนบ้านไปยังผู้ซื้อแล้ว ดังนั้น ก่อนปิดงวดบัญชี จึงเร่งการโอนบ้านให้เร็วกว่าความเป็นจริงเพื่อยอดรายได้ในงวดนั้น ซึ่งตัวอย่างหลังนี้ไม่ถือว่าผิดกติกาแต่อย่างใด ผู้เขียนเพียงแค่ต้องการให้ผู้ลงทุนเข้าใจว่าการเร่งการรับรู้รายได้นั้น มีได้ทั้งแบบที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกติกา

วิธีที่ 2 การรับรู้รายได้ปลอม

ตัวอย่างเช่น บริษัทที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับการขายสินค้าอย่างหนึ่ง โดยต้องนำสินค้านี้ไปฝากขาย (Consignment Sales) ยังร้านค้ารายย่อยต่างๆ และถ้าขายไม่ได้ บริษัทต้องรับคืนไป แต่บริษัทนี้รับรู้รายได้ทันทีเมื่อมีการนำสินค้าไปฝากขายตามร้านค้าย่อย หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง เช่น บริษัทที่มีการรับรู้รายได้ที่เป็นเงินมัดจำ ซึ่งตามปกติแล้ว เงินมัดจำ คือเงินที่ผู้รับเงินจะต้องคืนเมื่อผู้วางเงินได้ปฏิบัติตามสัญญาแล้ว เป็นต้น โดยการรับรู้รายได้ในลักษณะนี้จะทำให้มีการบันทึกรายได้สูงเกินจริงและมีผลต่อราคาหุ้นในเวลาต่อมา

วิธีที่ 3 การรับรู้รายได้ที่เป็นรายได้พิเศษให้มากขึ้น

ส่วนใหญ่วิธีนี้จะมีการบันทึกบัญชีอย่างถูกต้อง เพียงแต่จังหวะเวลาในการทำให้เกิดรายได้พิเศษเกิดขึ้นโดยเจตนาของผู้บริหาร ยกตัวอย่างเช่น การที่บริษัทพัฒนาที่ดินหรือพัฒนาโครงการศูนย์การค้า ซึ่งมีรายได้หลักจากการให้เช่าระยะยาว ซึ่งตามหลักทางบัญชีแล้ว บริษัทจะต้องรับรู้เงินค่าเช่ารับล่วงหน้าเป็นหนี้สินในงบการเงินก่อน แล้วจึงทยอยรับรู้รายได้ค่าเช่าตลอดอายุสัญญา แต่หากในช่วงเวลานั้น บริษัทมีการขายโครงการพัฒนาที่ดินหรือโครงการศูนย์การค้านั้นออกไป บริษัทจะต้องเปลี่ยนการรับรู้รายได้ค่าเช่าที่ทยอยรับรู้ เป็นการรับรู้รายได้เพียงครั้งเดียวจากกำไรจากการขายโครงการลงทุนนั้นๆ

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการบันทึกรายได้ในลักษณะนี้ หากเกิดจากการที่ผู้บริหารตัดสินใจบนพื้นฐานของการนำเงินที่ได้ไปลงทุนในโครงการต่อเรื่องอื่นๆ เนื่องจากให้ผลตอบแทนที่เหมาะสมและรักษาวิสัยทางการเงินของบริษัท ก็น่าจะเป็นวิธีการที่เหมาะสม แต่หากเป็นการจงใจให้มีรายการเหล่านี้ทุกปีสม่ำเสมอ โดยไม่พิจารณาถึงโครงสร้างทางการเงินและผลตอบแทนจากการลงทุนในอนาคต อาจทำให้ผู้ลงทุนที่ไม่ได้อ่านงบการเงินอย่างละเอียด เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน คิดว่าเป็นรายได้ที่เป็นปกติและสม่ำเสมอของบริษัท อย่างไรก็ตาม การรับรู้รายได้วิธีนี้จะเหมาะสมหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้ลงทุนเป็นสำคัญ ผู้เขียนเพียงแค่ตั้งข้อสังเกตเท่านั้น ซึ่งผู้ที่จะมีบทบาทในการชี้แจงเหตุผลและให้ความเห็น คือ ผู้ตรวจสอบบัญชี

วิธีที่ 4 การเลื่อนการรับรู้ค่าใช้จ่ายออกไปอย่างไม่เหมาะสม

เมื่อครั้งวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 ผู้เขียนเคยพบกรณีศึกษาจากบริษัทจดทะเบียนหลายแห่งที่ขอขยายระยะเวลาประมาณการอายุการใช้งานของสินทรัพย์เพื่อลดภาระค่าเสื่อมราคาในแต่ละปี ตัวอย่างเช่น อายุการใช้งานของสินทรัพย์หลักของบริษัทแห่งหนึ่ง มีอายุการใช้งานเดิม 20 ปี ราคาตามบัญชีในวันที่ซื้อมา 500 ล้านบาท ดังนั้นตามหลักการบัญชี ต้องตัดค่าเสื่อมราคาปีละ 25 ล้านบาท แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ บริษัทเปลี่ยนประมาณการอายุการใช้งานของทรัพย์สินเป็น 25 ปี ดังนั้น ค่าใช้จ่ายค่าเสื่อมราคาที่บันทึกในแต่ละปีจะเหลือเพียง 20 ล้านบาทต่อปี ซึ่งทำให้รายได้ตามตัวเลขทางบัญชีสูงขึ้น อย่างไรก็ตาม กรณีที่มีบริษัทจดทะเบียนปฏิบัติเช่นนี้ ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือ บริษัทต้องจ่ายภาษีเงินได้นิติบุคคลสูงขึ้นตามรายได้ที่สูงขึ้นเช่นกัน

อีกตัวอย่างที่ผู้เขียนต้องการยกขึ้นเป็นข้อสังเกต คือ ตามมาตรฐานบัญชีนั่น ดอกเบี้ยที่เกิดจากการกู้ยืมมาเพื่อสร้างสินทรัพย์ใดๆ สมมติว่าเป็นดอกเบี้ยที่เกิดจากการกู้ยืมมาเพื่อสร้างโรงงาน โดยในระหว่างที่ก่อสร้างโรงงานนั้น ดอกเบี้ยจะถูกบันทึกรวมเป็นโรงงาน จนกว่าโรงงานจะแล้วเสร็จและมีการใช้จริง จึงจะเริ่มบันทึกดอกเบี้ยที่จ่ายนั้นเข้าไปเป็นรายจ่ายดอกเบี้ยในงบกำไรขาดทุน ดังนั้น อาจมีกรณีที่สร้างโรงงานเสร็จแล้ว แต่คิดว่าสถานการณ์ยังไม่

เหมาะสมที่จะใช้ประโยชน์จากโรงงานนั้น จึงเลื่อนเวลาการเริ่มใช้โรงงานออกไปก่อน ทำให้บริษัทไม่ต้องรับรู้รายจ่ายดอกเบี้ยก่อนหน้านี้ ซึ่งจะขัดแย้งกับความเป็นจริงที่มีการจ่ายดอกเบี้ยให้กับผู้ให้กู้

วิธีที่ 5 ไม่เปิดเผยหนี้สินที่ควรเปิดเผย

รายการนี้ในทางบัญชีเรียกว่า “รายการนอกงบการเงิน” ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้สินที่ยังมีความไม่แน่นอนอยู่ในทางบัญชีซึ่งยังไม่สามารถรับรู้เป็นหนี้สินในงบดุลได้ เช่น กรณีบริษัทมีคดีความถูกฟ้องร้องจากบุคคลภายนอกเรียกค่าเสียหายตามสัญญาหรือค่าเสียหายอันเกิดจากมูลละเมิด หรือกรณีหนี้ค้ำประกันบุคคลภายนอก เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีนี้ก็เช่นเดียวกับกรณีอื่นๆ ผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตที่มีมาตรฐานต้องจัดการให้บริษัทเปิดเผยข้อมูลความไม่แน่นอนที่อาจจะนำไปสู่การเป็นหนี้สินได้ (Contingent Liability)

วิธีที่ 6 เลื่อนการรับรู้รายได้ออกไป

วิธีนี้ถือเป็นกลลวงงบการเงินวิธีหนึ่ง เพียงแต่ทำให้รายได้ลดลงกว่าที่ควรจะเป็น ส่วนใหญ่แล้ววิธีนี้จะไม่ส่งผลเสียกับผู้ถือหุ้นระยะยาว แต่จะส่งผลเสียกับผู้ถือหุ้นในระยะสั้น เช่น การชะลอการรับคำสั่งซื้อในช่วงใกล้สิ้นงวดบัญชีเพื่อรับรู้รายได้ในงวดถัดไป เป็นต้น ซึ่งบริษัทที่ทำเช่นนี้อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อวางแผนให้การรับรู้รายได้ของบริษัทไม่สูงหรือต่ำมากเกินไปในแต่ละงวดบัญชี

วิธีที่ 7 เร่งการรับรู้ค่าใช้จ่ายให้เกิดขึ้นเร็วเกินความเป็นจริง

วิธีนี้ส่วนใหญ่เป็นการตั้งสำรองหนี้สูญ ตั้งสำรองสินค้าล้าสมัย หมดอายุ หรืออาจเป็นรายการค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินก็ได้ อย่างไรก็ตาม การจะตีความว่ารายการเหล่านี้เข้าข่ายการกลลวงทางการเงินหรือไม่ขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้บริหารเป็นสำคัญ

ทั้งวิธีที่ 6 และ 7 ในความเห็นของผู้เขียน แม้จะถือเป็นกลลวงงบการเงินตามคำนิยามของ Dr.Howard M. Schilit เช่นกัน แต่มีผลกระทบกับผู้ใช้งบในทางลบน้อยกว่า 5 วิธีแรก โดยตัวอย่างของวิธีนี้ เช่น การตั้งสำรองสินทรัพย์บางอย่าง แล้วมีการกลับรายการให้กลับมาเป็นรายได้ในอนาคต จากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง บริษัทที่มีรายการแบบนี้เกิดขึ้น มักจะเกิดจากคำแนะนำของผู้สอบบัญชีที่ต้องการให้งบการเงินสะท้อนต้นทุนที่อาจเกิดขึ้นทั้งหมดไว้ก่อน

กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนเห็นว่ากลลวงในงบการเงินนั้นมีได้ทั้งแบบที่ผู้ลงทุนสามารถตรวจสอบได้เองในงบการเงินและแบบที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยตนเอง ซึ่งรายการที่เป็นปัญหามากที่สุดก็คือรายการที่ผู้ลงทุนไม่สามารถตรวจสอบได้เองจากงบการเงินที่รายงาน โดยจะต้องอาศัยผู้สอบบัญชี คณะกรรมการตรวจสอบ และความซื่อสัตย์ของผู้บริหารบริษัทเป็นสำคัญ ดังนั้น ผู้ลงทุนจึงไม่ควรมองข้ามหรือละเลยเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือของผู้สอบบัญชี คณะกรรมการตรวจสอบ และประวัติของผู้บริหารในการพิจารณาการลงทุนกับบริษัทนั้นๆ ซึ่งการอ่านหมายเหตุประกอบงบการเงินและการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับปีที่ผ่านมาก็จะช่วยให้ผู้ลงทุนเห็นถึงข้อสังเกตที่น่าสนใจและมีประโยชน์ได้

.....